

©Documentul a fost pus la dispoziție cu sprijinul Consiliului Superior al Magistraturii din România (www.csm1909.ro) și al Institutului European din România” (www.ier.ro). Permișiunea de a republica această traducere a fost acordată exclusiv în scopul includerii sale în baza de date HUDOC.

©The document was made available with the support of the Superior Council of Magistracy of Romania (www.csm1909.ro) and the European Institute of Romania (www.ier.ro). Permission to re-publish this translation has been granted for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

Marea Cameră
CAUZA SCOPPOLA ÎMPOTRIVA ITALIEI (Nr. 3)
(Cererea nr. 126/05)
Hotărâre
Strasbourg
22 mai 2012

Hotărârea este definitivă. Aceasta poate suferi modificări de formă.

În cauza Scoppola împotriva Italiei (Nr. 3),

Curtea Europeană a Drepturilor Omului, reunită în Marea Cameră compusă din:
Nicolas Bratza, *președinte*, Jean-Paul Costa, Josep Casadevall, Nina Vajić, Dean Spielmann,
Peer Lorenzen, Karel Jungwiert, Lech Garlicki, David Thór Björgvinsson, Ineta Ziemele,
Mark Villiger, George Nicolaou, Işıl Karakaş, Mihai Poalelungi, Guido Raimondi, Vincent A.
de Gaetano, Helen Keller, *judecători*, și Erik Fribergh, *grefier*,

după ce a deliberat în camera de consiliu la 2 noiembrie 2011 și la 28 martie 2012,
pronunță prezenta hotărâre, adoptată la aceeași dată:

Procedura

1. La originea cauzei se află cererea nr. 126/05 îndreptată împotriva Republicii Italiene, prin care un resortisant al acestui stat, domnul Franco Scoppola („reclamantul”), a sesizat Curtea la 16 decembrie 2004 în temeiul art. 34 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale („convenția”).

2. Reclamantul este reprezentat în fața Curții de domnii N. Paoletti și C. Sartori, avocați la Roma. Guvernul italian („Guvernul”) a fost reprezentat de agentul său, dl. E. Spatafora, precum și de co-agentii săi, doamnele P. Accardo și S. Coppari.

3. În cererea sa, reclamantul pretindea că interzicerea dreptului de vot care i-a fost impusă în urma condamnării sale penale aducea atingere art. 3 din Protocolul nr. 1.

4. Cererea a fost repartizată Secției a doua a Curții (art. 52 § 1 din regulament). La 24 martie 2009, aceasta a fost declarată admisibilă de către o cameră a acestei secții, compusă din judecătorii următori: Françoise Tulkens, Ireneu Cabral Barreto, Vladimiro Zagrebelsky, Danutė Jočienė, András Sajó, Nona Tsotsoria, Işıl Karakaş, precum și Sally Dollé, grefier de secție.

5. La 18 ianuarie 2011, o cameră a Secției a doua, compusă din judecătorii Françoise Tulkens, Ireneu Cabral Barreto, Vladimiro Zagrebelsky, Danutė Jočienė, Dragoljub Popović, András Sajó, Nona Tsotsoria, și Stanley Naismith, grefier de secție, a pronunțat o hotărâre în care a concluzionat, în unanimitate, că a fost încălcat art. 3 din Protocolul nr. 1 la convenție.

6. La 15 aprilie 2011, Guvernul a solicitat trimiterea cauzei în fața Marii Camere, în temeiul art. 43 din convenție și art. 73 din regulament. La 20 iunie 2011, un colegiu al Marii Camere a decis admiterea cererii.

7. Compunerea Marii Camere a fost adoptată în conformitate cu art. 26 § 4 și § 5 din convenție și art. 24 din regulament. La 3 noiembrie 2011, Jean-Paul Costa, președintele Curții, și-a încheiat mandatul. Nicolas Bratza l-a succedat în funcție pe Jean-Paul Costa și de la acea dată a asigurat președinția Marii Camere în speță (art. 9 § 2 din regulament). Jean-Paul Costa și-a păstrat funcția de judecător ulterior expirării mandatului, în temeiul art. 23 § 3 din convenție și art. 24 § 4 din regulament.

8. Atât reclamantul, cât și Guvernul au depus observații scrise cu privire la fondul cauzei.

9. De asemenea, au fost primite observații din partea Guvernului Marii Britanii, care și-a exercitat dreptul de a interveni [art. 36 § 2 din convenție și 44 § 1 lit. b) din regulament].

10. La 2 noiembrie 2011, a avut loc o ședință publică la Palatul Drepturilor Omului din Strasbourg (art. 59 § 3 din regulament).

S-au înfățișat:

– *pentru Guvernul pârât*
doamna P. ACCARDO,

co-agent;

– *pentru reclamant*
domnul N. PAOLETTI,
domnul C. SARTORI,

consilier;
consilier;

– *pentru Guvernul Marii Britanii*

domnul D. WALTON,
doamna A. SORNARAJAH,
domnul D. GRIEVE, QC,
domnul J. EADIE,
doamna J. HALL,
doamna P. BAKER,

agent;
agent;
Avocat General;
QC,
consilieră.

consilier,
consilier;

Curtea i-a audiat în declarații pe domnii N. Paoletti și C. Sartori și pe doamna P. Accardo și domnul D. Grieve.

În fapt

I. Circumstanțele cauzei

11. Reclamantul s-a născut în 1940. În prezent este consemnat la domiciliu la spitalul din San Secondo – Fidenza (Parma).

A. Procedura penală desfășurată împotriva reclamantului

12. La 2 septembrie 1999, în urma unei violente altercații familiale, reclamantul și-a ucis soția și a rănit pe unul din fiii săi. A fost arestat a doua zi.

13. După finalizarea cercetării, Parchetul de la Roma a solicitat trimiterea reclamantului în judecată pentru omor, tentativă de omor, rele tratamente aplicate membrilor familiei sale și port de armă fără drept.

14. La 24 noiembrie 2000, în urma unei proceduri de urgență a cărei aplicare a solicitat-o reclamantul, judecătorul pentru audieri preliminare (*giudice dell'udienza preliminare*, numit

în continuare „GUP”) din Roma l-a declarat vinovat pentru toate capetele de acuzare reținute împotriva lui și a constatat că trebuie condamnat cu pedeapsa detențiunii pe viață. Totuși, din cauza adoptării procedurii de urgență, a stabilit pedeapsa cu închisoarea de treizeci de ani și a pronunțat împotriva acestuia o interdicție definitivă de exercitare a funcțiilor publice în aplicarea art. 29 C. pen. („CP” – *infra*, pct. 36).

15. Judecătorul a arătat că reclamantul a încercat mai întâi să-și sugrume soția cu cablul de la telefon pe care aceasta l-a folosit pentru a suna la poliție, apoi, în timp ce aceasta încerca să fugă din apartament împreună cu copiii săi, alergând pe scări afară din imobil, a tras mai multe focuri spre soția sa de la mică distanță, precum și spre unul din fiii săi care a urcat înapoi să-și salveze mama după ce o luase înaintea ei.

16. Pentru a stabili pedeapsa, GUP a reținut circumstanțele agravante, arătând așadar că acest comportament infracțional al reclamantului i-a vizat pe membrii familiei sale și că a fost declanșat de un motiv nesemnificativ, și anume convingerea celui în cauză că toți copiii săi erau responsabili de stricarea telefonului său mobil.

17. GUP nu a ținut cont de cazierul judiciar al celui în cauză care era curat, element invocat de acesta ca și circumstanță atenuantă. El a arătat că respectivul comportament al reclamantului, care nega o parte din fapte și încerca să atribuie responsabilitatea membrilor familiei sale, cărora le reproșa că s-au revoltat împotriva autorității sale, era de natură a exclude orice părere de rău.

18. A constatat în cele din urmă că, din mărturiile adunate, reclamantul s-a făcut responsabil de alte episoade de violență – injurii, lovituri, amenințări cu arme – asupra soției și copiilor săi în cei douăzeci de ani de până atunci.

19. Apelurile formulate de Parchetul general și de reclamant împotriva acestei hotărâri au fost depuse în fața Curții de Apel cu Jurați din Roma care, prin hotărârea din 10 ianuarie 2002, l-a condamnat pe cel în cauză la detențiune pe viață. Curtea cu jurați a confirmat concluziile GUP cu privire la circumstanțele atât agravante cât și atenuante de luat în seamă în cauză.

20. Prin hotărârea depusă la grefă la 20 ianuarie 2003, Curtea de Casație a respins recursul introdus de reclamant.

21. În aplicarea art. 29 CP, condamnarea reclamantului la detențiune pe viață a fost însoțită de o pedeapsă accesorie de interdicție definitivă de a exercita funcții publice, drept consecință cel în cauză a fost privat definitiv de dreptul său de vot, în conformitate cu art. 2 din Decretul Președintelui Republicii nr. 223 din 20 martie 1967 („D.P.R. nr. 223/1967” – *supra*, pct. 33).

22. Hotărârile de condamnare a reclamantului nu menționau faptul că acesta a fost privat de dreptul de vot.

B. Procedura introdusă de reclamant în vederea recuperării dreptului de vot

23. La 2 aprilie 2003, comisia electorală competentă a radiat numele reclamantului de pe listele electorale, în temeiul art. 32 D.P.R. nr. 223/1967 (*supra*, pct. 35).

24. La 30 iunie 2004, persoana în cauză a introdus o plângere în fața comisiei electorale. Bazându-se, între altele, pe hotărârea *Hirst împotriva Regatului Unit* (nr. 2) (nr. 74025/01, 30 martie 2004), a pretins că privarea de dreptul său de vot era incompatibilă cu art. 3 din Protocolul nr. 1.

25. Plângerea sa fiind respinsă, reclamantul a sesizat Curtea de Apel Roma la 16 iulie 2004, susținând că radierea numelui său de pe listele electorale care rezulta de plin drept din condamnarea sa la detenție pe viață și din interdicția definitivă de exercitare a funcțiilor publice ducea la încălcarea dreptului său de vot astfel cum era prevăzut la art. 3 din Protocolul nr. 1.

26. Prin hotărârea din 29 noiembrie 2004, curtea de apel a respins acțiunea celui în cauză. Curtea a subliniat că, în legislația italiană, măsura respectivă nu se aplica decât pentru

infracțiunile cele mai grave pasibile de cele mai grele sancțiuni, în special detențiunea pe viață, în vreme ce privarea dreptului de vot în cauza *Hirst nr. 2* (citată anterior) era aplicabilă oricărei persoane condamnată la o pedeapsă cu închisoarea și nu implica o echilibrare a intereselor concurente și a proporționalității interdicției. Curtea concluzionează că automatismul aplicării interdicției incriminate oricărei pedepse cu închisoare lipsea din cauza cu privire la reclamant.

27. Reclamantul a introdus recurs, pretinzând în special că interdicția dreptului de vot era o consecință a pedepsei accesorii de interdicție a exercitării funcțiilor publice, care rezulta chiar din pedeapsa principală pronunțată. În opinia lui, interdicția respectivă nu avea așadar legătură cu infracțiunea comisă, iar aplicarea acestei măsuri scăpa complet puterii de apreciere a autorității judecătorești.

28. Printr-o hotărâre din 17 ianuarie 2006, Curtea de Casație a respins recursul reclamantului. Aceasta a reamintit mai întâi că, în hotărârea *Hirst nr. 2* din 6 octombrie 2005 [*Hirst împotriva Regatului Unit (nr. 2)* (MC), nr. 74025/01, pct. 77, CEDO 2005-IX], Marea Cameră a ținut cont că interdicția dreptului de vot în Regatul Unit „privește (privea) (...) o mare parte de oameni încarcerați și tot felul de pedepse cu închisoarea, de la o zi închisoare până la detențiune pe viață, și tot felul de infracțiuni de la fapte relativ minore la cele mai grave”. Referindu-se la art. 29 CP, Curtea a arătat ulterior că, în legislația italiană, interdicția dreptului de vot nu se aplica decât în cazul condamnării la o pedeapsă privativă de libertate de cel puțin trei ani, că această măsură nu dura decât cinci ani atunci când pedeapsa pronunțată era mai mică de cinci ani cu închisoarea și că nu putea să fie definitivă decât în cazul condamnării la o pedeapsă cu închisoarea de cel puțin cinci ani sau la detențiune pe viață.

C. Reducerea pedepsei reclamantului ca urmare a hotărârii *Scoppola împotriva Italiei* (nr. 2)

29. La 24 martie 2003, reclamantul a introdus o cerere în fața Curții, pretinzând în special că prin condamnarea sa la detențiune pe viață se încălcaseră art. 6 și 7 din convenție.

30. Printr-o hotărâre din 17 septembrie 2009, Marea Cameră a Curții a concluzionat încălcarea acestor dispoziții [a se vedea *Scoppola împotriva Italiei (nr. 2)* (MC), nr. 10249/03, 17 septembrie 2009].

31. În temeiul art. 46 din convenție, Curtea a formulat în felul următor: „având în vedere circumstanțele deosebite ale cauzei și nevoia urgentă de a pune capăt încălcării art. 6 și 7 din convenție, Curtea consideră prin urmare că este de datoria statului pârât de a asigura ca pedeapsa cu detențiunea pe viață aplicată reclamantului să fie înlocuită cu o pedeapsă conformă principiilor enunțate în această hotărâre, și anume o pedeapsă care să nu depășească treizeci de ani de închisoare” (*Scoppola nr. 2* citată anterior, pct. 154).

32. Aprobând această decizie printr-o hotărâre depusă la grefă la 28 aprilie 2010, Curtea de Casație a retractat hotărârea din 20 ianuarie 2003 (*supra*, pct. 20), a anulat hotărârea pronunțată de Curtea de Apel cu Jurați din Roma la 10 ianuarie 2002 (*supra*, pct. 19) cu condiția să nu privească pedeapsa aplicabilă și a stabilit pedeapsa reclamantului la treizeci de ani de închisoare.

II. Dreptul intern relevant

A. Interzicerea dreptului de vot

33. În legislația italiană, interzicerea exercitării funcțiilor publice (art. 28 CP), atrage după sine decăderea din dreptul de vot (D.P.R. nr. 223/1967), este o pedeapsă accesorie care însoțește pedepsele – indiferent de durată – pronunțate pentru anumite infracțiuni precise, cum ar fi delapidarea, înșelăciunea, deturnarea de fonduri și specula (infracțiuni pedepsite la art. 314, 316 *bis*, 317 și respectiv 501 CP), pentru infracțiuni care împiedică îndeplinirea

justiției – cum ar fi mărturia mincinoasă, falsa expertiză, falsa traducere, obstrucționarea justiției și gestiunea frauduloasă (infracțiuni pedepsite la art. 371, 373, 377 și respectiv 380 CP), și pentru infracțiuni legate de abuzul de putere sau de uzurparea de calități oficiale (art. 31 CP).

34. În plus, orice condamnare pentru o infracțiune pedepsită cu o pedeapsă privativă de libertate este însoțită de interdicția exercitării funcțiilor publice. Aceasta este temporară dacă pedeapsa pronunțată are o durată mai mică de trei ani sau este definitivă dacă pedeapsa are o durată mai mică de cinci ani, precum și în cazul condamnării la detențiune pe viață. Dispozițiile relevante ale dreptului intern sunt prezentate ulterior.

35. Pasajele relevante din D.P.R. nr. 223/1967 (de aprobare a textului unic al legilor privind organizarea electoratului activ și privind ținerea și revizia listelor electorale) sunt formulate în felul următor:

Art. 2

„1. Nu pot vota:

(...)

d) persoanele condamnate la o pedeapsă ce atrage interzicerea definitivă a exercitării funcțiilor publice (...).

e) persoanele care au interdicția temporară de exercitare a funcțiilor publice, pentru durata acesteia.

2. Hotărârile din penal nu atrag pierderea dreptului electoral decât din momentul în care au obținut autoritate de lucru judecat.”

Art. 32

„1. Nicio modificare nu poate fi făcută listelor electorale (...) cu excepția cazurilor [următoare]:

(...).

3) pierderea dreptului electoral în temeiul unei hotărâri sau al altor măsuri luate de o autoritate judecătorească.

(...).

7) Se poate introduce plângere împotriva deciziilor de modificare a listelor electorale în fața comisiei electorale competente în termen de zece zile. Comisia hotărăște în termen de cincisprezece zile (...).”

Art. 42

„Se poate introduce o acțiune împotriva deciziilor comisiei electorale (...) în fața curții de apel competente.”

36. Dispozițiile relevante din CP prevăd următoarele:

Art. 28

(Interzicerea exercitării funcțiilor publice)

„Interzicerea exercitării funcțiilor publice este definitivă sau temporară.

Dacă legea nu prevede altceva, interdicția definitivă de exercitare a funcțiilor publice duce la decăderea persoanei condamnate:

1) din dreptul de vot și de a candida în orice grup electoral (*comizio elettorale*), precum și din orice alt drept politic.

(...). ”

Art. 29

(Cazurile în care o condamnare duce la interzicerea exercitării funcțiilor publice)

„Condamnarea cu pedeapsa detențiunii pe viață și condamnarea cu pedeapsa închisorii a cărei durată nu este mai mică de cinci ani duce, pentru persoana condamnată, la interzicerea definitivă a exercitării

funcțiilor publice; condamnarea la o pedeapsă cu închisoare a cărei durată nu este mai mică de trei ani duce la interzicerea exercitării funcțiilor publice pentru o durată de cinci ani (...).”

B. Dispoziții aplicabile la individualizarea pedepsei

37. Art. 132 și 133 CP conțin dispoziții ce prevăd ghidarea instanței în exercitarea puterii sale de individualizare a pedepsei. Aceste dispoziții sunt redactate după cum urmează:

Art. 132

(Competența discreționară a instanței în individualizarea pedepsei: limite)

„În limitele stabilite de lege, instanța stabilește pedeapsa în mod discreționar. Trebuie să arate motivele adecvate pentru a justifica folosirea acestei puteri discreționare.

Poate mări sau reduce pedeapsa stabilită de lege fără să poată depăși totuși limitele stabilite de aceasta pentru fiecare categorie de pedeapsă, cu excepția cazurilor prevăzute în mod expres de lege.”

Art. 133

(Gravitatea infracțiunii: evaluarea efectelor pedepsei)

„În exercitarea competenței discreționare menționată la articolul precedent, instanța trebuie să țină seama de gravitatea infracțiunii în funcție de:

- 1) natura, tipul, mijloacele, obiectul, timpul, locul și orice altă modalitate al actului infracțional;
- 2) gravitatea prejudiciului sau a pericolului cauzat victimei infracțiunii;
- 3) intensitatea elementului intențional sau gradul vinovăției.

De asemenea, instanța trebuie să țină seama de aptitudinea de a comite o infracțiune (*capacitate a delinquere*) a autorului infracțiunii având în vedere:

- 1) motivele infracțiunii (*motivi a delinquere*) și intenția autorului (*reo*);
- 2) antecedentele penale și judiciare și, în general, conduita și viața autorului infracțiunii înainte de comiterea acesteia;
- 3) conduita autorului infracțiunii în timpul și după comiterea acesteia;
- 4) condițiile de viață personală, familială și socială a autorului infracțiunii.”

C. Reabilitarea condamnatului

38. Art. 178 și 179 CP conțin dispoziții în domeniul reabilitării persoanei condamnate. Pasajele relevante prevăd următoarele:

Art. 178

(Reabilitarea)

„Reabilitarea pune capăt pedepselor accesorii și oricărui alt efect penal al condamnării, cu excepția cazului în care legea prevede altceva.”

Art. 179

(Condiții pentru reabilitare)

„Reabilitarea poate fi acordată la trei ani după ziua în care pedeapsa principală a fost executată sau s-a stins altfel și dacă persoana care a fost condamnată a făcut dovada unei bune conduite efective și constante. (...). »

D. Legea nr. 354 din 1975

39. Legea nr. 354 din 26 iulie 1975 prevede, între altele, posibilitatea unei liberări anticipate a condamnaților. În părțile sale relevante, art. 54 § 1 prevede următoarele:

„În vederea unei mai bune reintegrări în societate, persoana condamnată la o pedeapsă cu închisoare făcând dovada participării la proiectul de readaptare poate beneficia de o reducere a pedepsei de patruzeci și cinci de zile pentru fiecare semestru de pedeapsă ispășită (...).”

III. DOCUMENTE INTERNAȚIONALE ȘI EUROPENE RELEVANTE

A. Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (adoptat de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 16 decembrie 1966)

40. Dispozițiile relevante ale Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice prevăd următoarele:

Art. 10

„1. Orice persoană privată de libertate va fi tratată cu umanitate și cu respectarea demnității inerente persoanei umane.

(...)

3. Regimul penitenciar va cuprinde un tratament al condamnaților având drept scop esențial ameliorarea lor și reclasarea lor socială. (...). ”

Art. 25

„Orice cetățean are dreptul și posibilitatea, fără niciuna dintre discriminările la care se referă art. 2 și fără restricții nerezonabile:

a) de a lua parte la conducerea treburilor publice, fie direct, fie prin intermediul unor reprezentanți liber aleși;

b) de a alege și de a fi ales, în cadrul unor alegeri periodice, oneste, cu sufragiu universal și egal și cu scrutin secret, asigurând exprimarea liberă a voinței alegătorilor;

c) de a avea acces, în condiții generale de egalitate, la funcțiile publice din țara sa.”

B. Comitetul pentru Drepturile Omului al Organizației Națiunilor Unite:

41. În Observația sa generală nr. 25 (1996) cu privire la art. 25 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, comitetul s-a exprimat în felul următor:

„ 14. În rapoartele lor, statele părți ar trebui să precizeze motivele privării de dreptul de vot și să le explice. Aceste motive ar trebuie să fie obiective și rezonabile. Dacă faptul că a fost condamnat pentru o infracțiune este un motiv de privare a dreptului de vot, perioada în care interdicția se aplică ar trebui să fie în raport cu infracțiunea și sentința. Persoanele private de libertate care nu au fost condamnate nu ar trebui să fie decăzute din dreptul de vot.”

42. În cauza *Yevdokimov și Rezanov împotriva Federației Ruse* (comunicarea nr. 1410/2005, din 21 martie 2011), comitetul, referindu-se la hotărârea pronunțată de Curte în cauza *Hirst (nr. 2)* (MC) (citată anterior), a declarat următoarele:

„ (...) statul parte, a cărui legislație prevede că orice persoană condamnată la o pedeapsă cu închisoare este automat privată de dreptul de vot, nu a avansat niciun argument care să arate că în speță restricțiile prezentau caracterul rezonabil cerut de Pact. Având în vedere faptele din speță, Comitetul a concluzionat că a fost încălcat art. 25 și art. 2 alin. 3 din pact (...).”

C. Convenția americană cu privire la drepturile omului din 22 noiembrie 1969

43. Art. 23 din Convenția americană, intitulat „drepturi politice”, prevede următoarele:

„ 1. Toți cetățenii trebuie să se bucure de drepturile și facultățile enumerate mai jos:

a. de a lua parte la conducerea treburilor publice, fie direct, fie prin intermediul unor reprezentanți liber aleși;

b. de a alege și de a fi ales, în cadrul unor alegeri periodice, oneste, cu sufragiu universal și egal și cu scrutin secret, asigurând exprimarea liberă a voinței alegătorilor, și

c. de a avea acces, în condiții generale de egalitate, la funcțiile publice din țara sa.

2. Legea poate reglementa exercitarea drepturilor și facultăților menționate la alineatul precedent, și doar în mod exclusiv pentru motivele de vârstă, naționalitate, reședință, limbă, capacitatea de a citi și scrie, capacitatea civilă sau mintală, sau în cazul unei condamnări la o pedeapsă penală pronunțată de o instanță competentă.”

D. Codul bunei conduite în materie electorală (Comisia de la Veneția)

44. Acest document, adoptat de Comisia europeană pentru democrație prin drept („Comisia de la Veneția”) la cea de-a 51-a ședință plenară (5-6 iulie 2002) și prezentat la Adunarea parlamentară a Consiliului Europei la 6 noiembrie 2002, conține liniile directoare elaborate de Comisie cu privire la circumstanțele în care poate exista interdicția dreptului de vot sau de a candida. Pasajele sale relevante prevăd următoarele:

„i. o excludere din dreptul de vot și de a candida poate fi prevăzută, dar este supusă următoarelor condiții cumulative:

ii. trebuie prevăzută de lege;

iii. trebuie să respecte principiul proporționalității; excluderea eligibilității poate fi supusă unor condiții mai puțin severe decât cea a dreptului de vot;

iv. trebuie motivată printr-o interdicție pentru motivele legate de sănătatea mintală sau condamnările penale pentru infracțiuni grave;

v. în plus, excluderea drepturilor politice sau interdicția pentru motive legate de sănătatea mintală trebuie să fie pronunțate de o instanță printr-o decizie specifică.”

IV. Elemente de drept comparat

A. Cadrul legislativ în statele contractante

45. Din cele patruzeci și trei de state contractante care au făcut obiectul unui studiu de drept comparat, nouăsprezece nu aplică nicio restricție dreptului de vot al deținuților (Albania, Azerbaidjan, Cipru, Croația, Danemarca, Spania, Finlanda, Irlanda, Letonia, Lituania, fosta Republică iugoslavă a Macedoniei, Moldova, Muntenegru, Republica Cehă, Serbia, Slovenia, Suedia, Elveția și Ucraina).

46. Șapte state prevăd suprimarea automată a dreptului de vot pentru toți deținuții condamnați care ispășesc o pedeapsă cu închisoarea (Armenia, Bulgaria, Estonia, Georgia, Ungaria, Regatul Unit și Rusia).

47. Cele șaisprezece state rămase (Germania, Austria, Belgia, Bosnia-Herțegovina, Franța, Grecia, Luxemburg, Malta, Monaco, Țările de Jos, Polonia, Portugalia, România, San Marino, Slovacia și Turcia) formează o categorie intermediară în care interdicția dreptului de vot se aplică în funcție de tipul de infracțiune și/sau de la un anumit prag de gravitate a pedepsei privative de libertate (referitor la durata sa). Legislația italiană în materie seamănă cu sistemele acestui grup de țări.

48. În unele state ce aparțin acestei ultime categorii (Germania, Austria, Belgia, Franța, Grecia, Luxemburg, Țările de Jos, Polonia, Portugalia, România și San Marino), aplicarea interdicției dreptului de vot asupra condamnatului rezultă din puterea de apreciere a instanței

penale. În Grecia și la Luxemburg, decăderea din dreptul de vot se aplică din oficiu pentru infracțiunile deosebit de grave.

B. Alte elemente jurisprudențiale relevante

1. Canada

49. În 1992, Curtea Supremă din Canada a anulat în unanimitate o dispoziție legislativă ce interzice tuturor deținuților să voteze [*Sauvé împotriva Canadei (nº 1)*, Culegerea Curții Supreme, 1992, vol. 2, p. 438]. S-au introdus unele amendamente pentru limitarea interdicției deținuților care ispășesc o pedeapsă de doi ani sau mai mult. Curtea de Apel Federală a confirmat această dispoziție. Totuși, Curtea Supremă a declarat la 31 octombrie 2002 în cauza *Sauvé împotriva procurorului general din Canada (nr. 2)*, cu cinci voturi la patru, că art. 51 lit. e) din Legea electorală a Canadei din 1985, care interzice dreptul de vot pentru orice persoană deținută într-o instituție corecțională pentru ispășirea unei pedepse de doi ani sau mai mult, era neconstituțional, căci era contrar art. 1 și 3 din Carta canadiană a drepturilor și libertăților, în temeiul cărora:

„1. Carta canadiană a drepturilor și libertăților a garantat drepturile și libertățile enunțate. Nu pot fi restrânse decât printr-o dispoziție de drept, în limitele rezonabile și a căror justificare poate fi demonstrată în cadrul unei societăți libere și democratice.”

„3. Orice cetățean canadian are dreptul de vot și este eligibil în alegerile legislative federale sau provinciale.”

50. În opinia judecătorului șef Beverley McLachlin, care se exprima în numele majorității, dreptul de vot este un drept fundamental pentru democrația Canadei și statul de drept și nu poate fi eliminat ușor. Restricțiile privind acest drept cer nu o reținere judiciară, ci o examinare aprofundată. Majoritatea a estimat că Guvernul nu a reușit să rezolve problemele specifice ce necesitau privarea de dreptul de vot și că această măsură nu răspundea criteriului proporționalității, în special deoarece Guvernul nu a reușit să stabilească o legătură rațională între interdicția asupra dreptului de vot și obiectivele urmărite de măsură, și anume, să crească simțul civic și respectul statului de drept și să pronunțe o pedeapsă adecvată.

51. În opinia minorității, exprimată de judecătorul Gonthier, obiectivele măsurii erau urgente și reale și se bazau pe o filozofie socială sau politică, rezonabilă și rațională în același timp [pentru mai multe detalii privind aceste opinii, în special în ceea ce privește obiectivele urmărite de măsura respectivă, a se vedea *Hirst (nr. 2)* (MC) citată anterior, pct. 36-37].

2. Africa de Sud

a) Cauza *August and Another împotriva Electoral Commission and Others* [CCT8/99:1999 (3) SA 1]

52. La 1 aprilie 1999, Curtea Constituțională din Africa de Sud a examinat cererea pe care deținuții au prezentat-o pentru a obține o declarație și o ordonanță de obligare a Comisiei electorale să ia măsurile care să le permită lor și altor deținuți să se înscrie pe listele electorale și să voteze în timpul șederii lor în închisoare. Aceasta a arătat că în Constituția sud-africană dreptul oricărui cetățean adult de a participa la alegerile legislative era prevăzut în mod absolut și a subliniat importanța acestui drept:

„Universalitatea dreptului de vot este importantă nu numai pentru națiune și democrație. Faptul că toți cetățenii fără excepție se bucură de dreptul de vot este un semn de recunoștință a demnității și importanței persoanei. În sens literal, acest lucru înseamnă că fiecare contează.”

53. Curtea Constituțională a considerat că, prin însăși natura sa, dreptul de vot antrena obligații pozitive pentru puterea legislativă și executivă și că legea electorală trebuia interpretată astfel încât să asigure declarațiile, garanțiile și responsabilitățile constituționale. Curtea a arătat că multe societăți democratice limitau dreptul de vot al unor anumite categorii de deținuți. Deși Constituția nu cuprinde nicio dispoziție de acest gen, a recunoscut că se

puteau instaura restricții privind exercitarea drepturilor fundamentale, cu condiția ca acestea să fie mai ales rezonabile și justificabile.

54. Întrebarea dacă legislația care prevede interdicția pentru deținuți era justificată în privința Constituției nu a fost ridicată în procedură și Curtea Constituțională a subliniat că hotărârea sa nu trebuia interpretată ca un impediment în calea Parlamentului de a priva unele categorii de deținuți de dreptul de vot. În lipsa unei asemenea legislații, deținuții dispuneau de dreptul constituțional de vot și nici aceasta, nici comisia electorală nu aveau puterea de a-i privat de acest drept. Curtea Constituțională a concluzionat obligația Comisiei de a lua măsuri rezonabile pentru a permite deținuților să voteze.

b) Cauza *Minister of Home Affairs împotriva National Institute for Crime Prevention and the Reintegration of Offenders (NICRO)* (nr. 3/04 din 3 martie 2004)

55. Curtea Constituțională din Africa de Sud a fost sesizată cu întrebarea dacă amendamentul din 2003 al legii electorale care prevede suprimarea dreptului de vot al persoanelor deținute condamnate la o pedeapsă fermă fără posibilitatea de a plăti o amendă în schimbul eliberării lor (*person serving a sentence of imprisonment without the option of a fine*) era compatibil cu Constituția.

56. Cu nouă voturi la două, Curtea Constituțională a concluzionat neconstituționalitatea măsurii respective și a dispus comisiei electorale să ia măsurile necesare pentru a permite deținuților să voteze la alegeri.

57. Unul din judecătorii majoritari, dl. Chaskalson, a estimat că în cauzele de acest gen, unde exista în cauză o interdicție de a vota al cărei obiectiv nu era de la sine înțeles și care era impusă de Guvern unui grup de cetățeni, era necesar să se furnizeze Curții Constituționale informații suficiente pentru a înțelege care era scopul acelei interdicții. Acesta a adăugat că, atunci când Guvernul invocă considerente de ordin politic, Curtea trebuia să fie suficient de informată pentru a putea examina și evalua politica respectivă (pct. 65 și 67 din hotărâre). De asemenea, a arătat că era vorba de o interdicție absolută (*blanket exclusion*) care privea orice persoană condamnată la o pedeapsă cu închisoare fermă și că nicio informație cu privire la gravitatea infracțiunii, la persoanele care puteau face obiectul unei asemenea măsuri și la numărul celor care puteau fi private de dreptul de vot din cauza unor infracțiuni minore nu a fost furnizată Curții.

58. Unul din judecătorii minoritari, dl. Madala, a considerat că privarea temporară de dreptul de vot și repunerea în acest drept după punerea în libertate răspundeau obiectivului Guvernului de a găsi un echilibru corect între exercitarea drepturilor individuale și respectarea valorilor primordiale ale societății, în special într-o țară cu o rată a criminalității foarte mare cum este Africa de Sud (pct. nr. 116 și 117 din hotărâre).

3. Australia

59. *Înalta Curte* din Australia a anulat cu patru voturi la două interdicția generală a dreptului de vot care înlocuise interdicția prevăzută de legislația anterioară, care nu se aplica decât condamnatilor cu o durată egală sau mai mare de trei ani [a se vedea *Roach v. Electoral Commissioner* (2007) ÎCA 43 (26 septembrie 2007)].

60. Pentru a se pronunța în acest fel, *Înalta Curte* a arătat în special că fosta legislație ținea cont de gravitatea infracțiunii comise ca indice al vinovăției și incapacității temporare a persoanei condamnate de a participa la procesul electoral, dincolo de simplul fapt că este în închisoare (pct. 98 din hotărâre).

În drept

Cu privire la pretinsa încălcare a art. 3 din Protocolul nr. 1

61. Reclamantul se plânge că a fost privat de dreptul de vot în urma condamnării sale penale.

Acesta invocă art. 3 din Protocolul nr. 1, formulat după cum urmează:

„Înaltele Părți contractante se angajează să organizeze, la intervale rezonabile, alegeri libere cu vot secret, în condițiile care asigură libera exprimare a opiniei poporului cu privire la alegerea corpului legislativ.”

A. Hotărârea Camerei

62. Camera a estimat că interdicția dreptului de vot aplicată reclamantului prezenta caracterele de automatism, de generalitate și de aplicare nediferențiată evidențiate în hotărârea *Hirst nr. 2* [(MC), citată anterior], motiv pentru care a concluzionat încălcarea art. 3 din Protocolul nr. 1. Camera s-a exprimat în felul următor:

„48. Pe de altă parte, interdicția perpetuă a dreptului de vot aplicată reclamantului era o consecință a aplicării pedepsei accesorie a interdicției de a exercita funcții publice. Aceasta din urmă deriva automat din aplicarea pedepsei principale constând în condamnarea reclamantului la detențiune pe viață. Prin urmare, este clar că aplicarea măsurii respective era de natură automată. În această privință, trebuie să remarcăm, la fel ca și reclamantul, că nicio mențiune a acestei măsuri nu este făcută în hotărâri judecătorești care au ca și finalitate condamnarea reclamantului.

49. Cât despre caracterele de generalitate și de aplicare nediferențiată, Curtea constată că respectivul criteriu stabilit de lege nu are, în speță, decât o natură temporală, reclamantul fiind privat de dreptul său de vot din cauza duratei pedepsei privative de libertate, indiferent de infracțiunea comisă și dincolo de orice examinare a instanței cu privire la natura și gravitatea acestuia (*Frodl împotriva Austriei*, citată anterior, pct. 34 și 35). În opinia Curții, în acest context, evaluarea realizată de judecător la individualizarea pedepsei și posibilitatea pentru persoana condamnată de a obține într-o zi reabilitarea, astfel cum sunt menționate de Guvern (a se vedea, supra, pct. 30), nu distrag de la această concluzie.”

B. Argumentele părților

1. Guvernul

63. Guvernul face trimitere, în esență, la observațiile sale în fața Camerei [*Scoppola împotriva Italiei* (nr. 3), nr. 126/05, pct. 29-33, 18 ianuarie 2011, numită în continuare „hotărârea Camerei”].

64. Acesta reamintește că în materia dreptului de vot, statele contractante se bucură de o amplă marjă de apreciere [*Hirst* (nr. 2) (MC), citată anterior, pct. 61-62] și susțin că, astfel cum Camera ar fi admis în mod implicit la pct. 45 din hotărârea sa, interdicția dreptului de vot impusă reclamantului viza un scop legitim, și anume prevenirea criminalității și respectarea statului de drept.

65. În opinia lui, această măsură răspundea, de asemenea, cerinței de proporționalitate. De altfel, Curtea ar fi judecat astfel în cauza *M.D.U. împotriva Italiei* [(dec.), nr. 58540/00, 28 ianuarie 2003], în care era implicată o interdicție a dreptului de vot prevăzută, ca în cazul de față, la art. 29 CP.

66. De asemenea, spre deosebire de dispozițiile sistemului britanic criticate în cauza *Hirst nr. 2*, privarea de dreptul de vot prevăzută de legislația italiană nu ar decurge dintr-o condiție subiectivă cum este detenția, ci din obținerea autorității de lucru judecat de către hotărârile pronunțate în materie penală.

67. În plus, aplicarea interdicției de a exercita funcții publice, ce duc la decăderea din dreptul de vot, ar fi supusă aprecierii instanței care, bazându-se pe pedeapsa stabilită de lege

(*pena edittale*), ar stabili pe cea aplicabilă în cazul de față în conformitate cu art. 132 și 133 CP (*supra*, pct. 37), ținând seama atât de circumstanțele agravante cât și de cele atenuante.

68. Având în vedere cele menționate anterior, nu am putea spune că interdicția dreptului de vot este aplicată în mod automat.

69. De altfel, trebuie remarcat faptul că, în temeiul art. 178 și 179 CP (*supra*, pct. 38), reabilitarea poate fi cerută la trei ani de la data la care pedeapsa principală a fost executată și că, atunci când o asemenea cerere este admisă, pedepsele accesorii nu se mai aplică. De asemenea, persoanele condamnate care beneficiază de liberare anticipată (în temeiul art. 54 din Legea nr. 354 din 1975 – *supra*, pct. 39) și-ar putea vedea pedeapsa redusă cu patruzeci și cinci de zile pe semestru din pedeapsa executată.

70. În sfârșit, sistemul juridic italian ar avea ca scop evitarea discriminărilor ce ar putea decurge din deciziile luate de instanță în fiecare caz, într-un domeniu sensibil cum este cel al drepturilor politice.

2. Reclamantul

71. Reclamantul face și el trimitere la observațiile pe care le-a depus în fața Camerei (a se vedea pct. 34-36 din hotărârea Camerei).

72. Acesta susține, de asemenea, că interdicția dreptului de vot, ca pedeapsă accesorie, ar trebui să tindă spre readaptarea condamnatului. Or, în speță, aceasta nu ar reprezenta decât expresia unei judecăți de nedemnitate morală și reprobare socială ce se lovește de principiul, general recunoscut, al respectării demnității umane.

73. Aplicată în mod automat și generalizată la orice persoană condamnată la o pedeapsă cu închisoarea de cel puțin cinci ani, privarea de dreptul de vot incriminată nu ar avea legătură directă cu tipul de infracțiune comisă de către reclamant și circumstanțele cauzei. Prin urmare, ar fi lipsită de orice scop preventiv și descurajant. Scăpând de sub puterea de apreciere a instanței, nu ar mai răspunde criteriului proporționalității.

74. În cele din urmă, situația celui în cauză nu ar fi considerată ca aparținând celei implicate în cauza *M.D.U.* (decizia citată anterior). În acest ultim caz, interdicția dreptului de vot ar fi decurs din aplicarea art. 6 din Legea nr. 516 din 1982, dispoziție ce interzice fiecărei persoane condamnate din cauza unor infracțiuni fiscale exercitarea funcțiilor publice pentru o durată de la trei luni la doi ani. În aceste condiții, durata interdicției ar fi fost stabilită de instanță în lumina circumstanțelor cauzei.

3. Guvernul Regatului Unit, terț intervenient (denumit în continuare „terțul intervenient”)

75. Referindu-se la hotărârea *Hirst nr. 2* [(MC), citată anterior, pct. 61], la opinia separată în comun judecătorilor Wildhaber, Costa, Lorenzen, Kovler și Jebens anexată la hotărârea respectivă precum și la hotărârea *Greens și M.T. împotriva Regatului Unit* (nr. 60041/08 și 60054/08, pct. 113-114, 23 noiembrie 2010), terțul intervenient subliniază mai întâi că statele contractante se bucură de o amplă marjă de apreciere în materia dreptului la vot. Prin urmare, fiecare stat ar trebui să poată adopta sistemul juridic propriu în funcție de politica sa socială (*social policy*) și să aleagă liber puterea – legislativă, executivă sau judecătorească – pe care el o consideră competentă pentru a se pronunța asupra dreptului de vot al deținuților.

76. Într-adevăr, un sistem care prevede interdicția dreptului de vot al deținuților condamnați pentru perioada în care aceștia își ispășesc pedeapsa nu ar putea fi considerat un instrument fără nuanțe [*Hirst (nr. 2)* (MC) citată anterior, pct. 82]. În primul rând, interdicția respectivă ar urmări un scop legitim în măsura în care ar viza întărirea simțului civic și respectarea statului de drept și ar încerca să încurajeze un comportament civic (*ibidem*, pct. 74). În al doilea rând, legătura dintre infracțiunea comisă și scopul urmărit de interdicție ar fi stabilit deoarece aceasta nu i-ar privi decât autorii unor infracțiuni de o gravitate suficientă pentru aplicarea pedepsei cu închisoarea.

77. În aceste condiții, sistemul britanic ce interzice exercitarea dreptului de vot unui grup de persoane, și anume deținuții condamnați, ar răspunde marjei de apreciere acordată statelor membre în materie. Prin urmare, interdicția respectivă nu ar putea fi calificată drept vădit arbitrară.

78. În consecință, concluziile la care Curtea a ajuns în hotărârea *Hirst (nr. 2)* [(MC), citată anterior] ar fi greșite și aceasta ar trebui să revină la această jurisprudență.

79. În această privință, ar trebui semnalat că problema compatibilității legislației Regatului Unit cu liniile directoare stabilite în această cauză a fost discutată la 10 februarie 2011 în Camera Inferioară a Parlamentului (*House of Commons*). Cu 234 voturi la 22, aceasta s-ar fi opus restrângerii domeniului de aplicare al art. 3 din Legea din 1983 (*Representation of the People Act 1983*).

80. În cele din urmă, art. 3 din Protocolul nr. 1 nu ar cere ca interdicția dreptului de vot să fie impusă în fiecare caz printr-o hotărâre judecătorească. În hotărârea *Frodal împotriva Austriei* (nr. 20201/04, 8 aprilie 2010), Curtea nu ar fi arătat niciodată că vrea să extindă sensul sau domeniul de aplicare al hotărârii *Hirst (nr. 2)*, astfel cum ar reieși în special din pct. 28, care ar indica în mod expres că măsura de interdicție ar trebui „de preferință” să fie aplicată nu pe baza singurei legi, ci în urma unei hotărâri a instanței în cadrul unei proceduri judecătorești. Acest lucru ar fi confirmat și de hotărârea *Greens și M.T.* (citată anterior, pct. 113).

C. Motivarea Curții

1. Principii generale

81. Curtea reamintește că art. 3 din Protocolul nr. 1 garantează drepturi subiective, din care dreptul de vot și cel de a fi candidat la alegeri (*Mathieu-Mohin și Clerfayt împotriva Belgiei*, 2 martie 1987, pct. 46-51, seria A nr. 113).

82. Curtea arată de asemenea că drepturile apărute la acest articol sunt cruciale pentru stabilirea și menținerea bazelor unei democrații adevărate guvernate de statul de drept [*Hirst (nr. 2)* (MC) citată anterior, pct. 58]. De asemenea, dreptul de vot nu constituie un privilegiu. În secolul XXI, într-un stat democratic, prezumția ar trebui să fie în favoarea acordării acestui drept în număr cât mai mare și votul universal este de acum înainte principiul de referință [*Mathieu-Mohin și Clerfayt*, citată anterior, pct. 51 și *Hirst (nr. 2)* (MC) citată anterior, pct. 59]. Curtea observă că drepturile respective se regăsesc și la art. 25 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (*supra*, pct. 40).

83. Totuși, drepturile consacrate la art. 3 din Protocolul nr. 1 nu sunt absolute: există loc pentru limitări implicite, iar statelor contractante trebuie să li se acorde o marjă de apreciere în domeniu. Curtea a afirmat de nenumărate ori că marja de apreciere în acest domeniu este largă [*Mathieu-Mohin*, citată anterior, pct. 52; *Matthews împotriva Regatului Unit* (MC), nr. 24833/94, pct. 63, CEDO 1999-I; *Labita împotriva Italiei* (MC), nr. 26772/95, pct. 201, CEDO 2000-IV; și *Podkolzina împotriva Letoniei*, nr. 46726/99, pct. 33, CEDO 2002-I]. Există numeroase moduri de a organiza și face să funcționeze sistemele electorale și o multitudine de diferențe în cadrul Europei, în special în ceea ce privește evoluția istorică, diversitatea culturală și gândirea politică pe care fiecare stat contractant trebuie să le încorporeze propriei viziuni despre democrație [*Hirst (nr. 2)* (MC), citată anterior, pct. 61].

84. Totuși, Curtea trebuie să se pronunțe în ultimă instanță cu privire la respectarea cerințelor art. 3 din Protocolul nr. 1; aceasta trebuie să se asigure că limitările nu reduc drepturile în cauză până la punctul de a le afecta însăși esența și de a le priva de eficiență, că urmăresc un scop legitim și că mijloacele folosite nu se dovedesc disproporționate (*Mathieu-Mohin și Clerfayt*, citată anterior, pct. 52). În special, niciuna dintre condițiile impuse după caz nu trebuie să încalce libera exprimare a poporului cu privire la alegerea corpului legislativ - altfel spus, acestea trebuie să reflecte, sau să nu contracareze, dorința de a menține integritatea și eficiența unei proceduri electorale care urmărește să determine voința poporului

prin vot universal. De asemenea, orice derogare de la principiul votului universal riscă să submineze valabilitatea democratică a corpului legislativ astfel ales și a legilor promulgate de acestea. Excluderea unor oarecare grupuri sau categorii ale populației trebuie să fie, prin urmare, conformă principiilor care stau la baza art. 3 din Protocolul nr. 1 [*Hirst (nr. 2)* (MC) citată anterior, pct. 62].

85. Curtea a examinat problema restricțiilor privind dreptul de vot al deținuților condamnați în cauza *Hirst (nr. 2)*. Curtea a estimat că, într-un domeniu în care statele contractante au adoptat un anumit număr de metode diferite pentru rezolvarea acestei probleme, trebuia să se limiteze la „a stabili dacă restricția aplicabilă tuturor deținuților condamnați care își ispășesc pedeapsa trecea peste o marjă de apreciere acceptabilă și lăsa legislatorul să aleagă mijloacele de garantare a drepturilor enunțate la art. 3 din Protocolul nr. 1” [*Hirst (nr. 2)* (MC) citată anterior, pct. 84; a se vedea, de asemenea, *Greens și M.T.* citată anterior, pct. 113 și 114].

86. După examinarea circumstanțelor cauzei *Hirst (nr. 2)*, Curtea a considerat că legislația Regatului Unit ce privează orice deținut condamnat de dreptul de vot în timpul detenției sale (art. 3 din Legea din 1983) era „un instrument nenuanțat, care priva de dreptul de vot, garantat de convenție, un număr mare de persoane, și asta în mod nediferențiat”. Curtea a estimat că această dispoziție „impune(a) o restricție globală asupra tuturor deținuților condamnați care își ispășeau pedeapsa și se aplică (aplica) automat acestora, indiferent de durata pedepsei lor și de natura sau gravitatea infracțiunii pe care au comis-o și de situația lor persoană”. Curtea a concluzionat că „o asemenea restricție generală, automată și nediferențiată a unui drept consacrat de convenție și care era de o importanță crucială trecea peste o marjă de apreciere acceptabilă, așa de mare era, și era incompatibilă cu art. 3 din Protocolul nr. 1” [*Hirst (nr. 2)* (MC), citată anterior, pct. 82]. De asemenea, Curtea a observat că „[interdicția dreptului de vot] privea (...) o mare parte din persoanele încarcerate și toate tipurile de pedepse cu închisoarea, de la o zi până la detențiune pe viață, și de infracțiuni, de la acte relativ minore la actele cele mai grave” [*Hirst (nr. 2)* (MC), citată anterior, pct. 77].

87. Curtea reamintește în cele din urmă că a fost sesizată ulterior, în cauza *Frodl*, pentru a judeca compatibilitatea cu art. 3 din Protocolul nr. 1 a interdicției dreptului de vot a unui deținut condamnat în Austria. Cu această ocazie, Curtea a considerat că faptul că decizia privind interdicția dreptului de vot a fost luată de instanță și că a fost motivată constituia un „element esențial” pentru aprecierea proporționalității unei asemenea măsuri (*Frodl*, citată anterior, pct. 34-35).

2. Aplicarea acestor principii în speță

88. În speță, Curtea trebuie să verifice dacă interdicția dreptului de vot al cărei obiect a fost dl Scoppola este compatibilă cu art. 3 din Protocolul nr. 1. Pentru a realiza acest lucru, trebuie să se stabilească mai întâi dacă a existat o ingerință în drepturile garantate reclamantului de această dispoziție. În caz afirmativ, Curtea va trebui să examineze dacă această ingerință urmărea unul sau mai multe scopuri legitime și dacă mijloacele folosite pentru a le atinge erau proporționale.

a) Cu privire la existența unei ingerințe

89. Curtea constată că, după ce a fost condamnat la pedeapsa accesorie, reclamantul a fost privat de posibilitatea de a vota la alegerile legislative. Părțile nu contestă faptul că a rezultat o ingerință în dreptul de vot al celui în cauză astfel cum a fost garantat la art. 3 din Protocolul nr. 1. Rămâne de stabilit dacă această ingerință urmărea un scop legitim și era proporțională în conformitate cu jurisprudența Curții.

b) Cu privire la legitimitatea scopului urmărit

90. Curtea reamintește că a recunoscut faptul că se putea considera că interdicția dreptului de vot impusă unei persoane condamnate la o pedeapsă cu închisoarea viza scopurile legitime

precum prevenirea criminalității, întărirea simțului civic și respectarea statului de drept [*Hirst* (nr. 2) (MC), citată anterior, pct. 74 și 75, și *Frodl* citată anterior, pct. 30].

91. De asemenea, Curtea a constatat, că în dreptul italian decăderea din dreptul de vot impus unei persoane condamnate la pedeapsa accesorie de interdicere a exercitării funcțiilor publice urmărea obiectivul legitim al bunei funcționări și al menținerii democrației (*M.D.U.*, decizia citată anterior).

92. Curtea nu observă în speță niciun motiv pentru se îndepărta de la aceste constatări și admite așadar că interdicția dreptului de vot al cărei obiect a fost reclamantul urmărea obiectivele legitime precum întărirea simțului civic și respectarea statului de drept, precum și buna funcționare și menținerea democrației.

c) Cu privire la proporționalitatea ingerinței

i. Cu privire la întrebarea dacă este necesară confirmarea principiilor afirmate în hotărârea Hirst

93. În aceste observații, terțul intervenient susține că, în cauza *Hirst* (nr. 2) concluziile Marii Camere sunt greșite și cere Curții să revină asupra acestui caz. Susține în special că interdicția dreptului de vot aplicabilă unui grup de persoane, cum sunt deținuții condamnați, este compatibilă cu marja de apreciere acordată statelor membre în domeniu. Interdicția respectivă fiind impusă numai autorilor infracțiunilor a căror gravitate este de natură să atragă o pedeapsă cu închisoarea, nu ar putea fi calificată ca vădit arbitrară. În această privință, se cuvine să semnalăm că problema compatibilității legislației Regatului Unit cu liniile directe stabilite de Curte ar fi făcut de curând obiectul unei dezbateri în cadrul Parlamentului (supra, pct. 75-80).

94. Curtea reamintește că, fără să fie obligată oficial să respecte hotărârile anterioare, „este în interesul securității juridice, a previzibilității și egalității în fața legii să nu se abată fără motiv serios de la propriile sale precedente. Totuși, Convenția fiind înainte de toate un mecanism de protecție a drepturilor omului, Curtea trebuie să țină seama de evoluția situației în statul pârât și în statele contractante în general și să reacționeze, de exemplu, la un consens ce poate să apară cu privire la standardele ce trebuie atinse” [a se vedea, printre multe altele, *Christine Goodwin împotriva Regatului Unit* (MC), nr. 28957/95, pct. 74, CEDO 2002-VI; și *Bayatyan împotriva Armeniei* (MC), nr. 23459/03, pct. 98, CEDO 2011-..., precum și jurisprudența citată].

95. Or, nu rezultă că, de la pronunțarea hotărârii în cauza *Hirst* (nr. 2), s-ar fi produs, la nivel european și în sistemul convenției, vreun eveniment sau vreo schimbare care să acrediteze teza conform căreia principiile afirmate în această cauză trebuiau reexamineate. Dimpotrivă, analiza instrumentelor internaționale și europene relevante (supra, pct. 40-44) și a elementelor de drept comparat (supra, pct. 45-60) arată, cel mult, o evoluție în sens opus, altfel spus către o micșorare a limitelor dreptului de vot al deținuților condamnați.

96. Având în vedere cele menționate anterior, Curtea reafirmă principiile degajate de Marea Cameră în hotărârea *Hirst* (supra, pct. 85-86), în special faptul că nu sunt conforme art. 3 din Protocolul nr. 1 privind interdicțiile generale ale dreptului de vot impuse automat unui grup nediferențiat de persoane, în baza detenției lor și indiferent de durata pedepsei lor, de natura sau gravitatea infracțiunii comise și de situația lor personală (ibid., pct. 82).

ii. Cu privire la întrebarea dacă interdicția dreptului de vot impusă persoanelor condamnate trebuie pronunțată de instanță

97. Curtea constată că, în hotărârea pronunțată în prezenta cauză, Camera a constatat o încălcare a art. 3 din Protocolul nr. 1 subliniind lipsa „oricărei examinări de către instanță a naturii și gravității [infracțiunii comise]” (supra, pct. 62). În această privință, ea s-a bazat în special pe concluziile la care Curtea a ajuns în hotărârea *Frodl*, citată anterior.

98. În această ultimă hotărâre, Curtea, definind criteriile ce trebuie luate în seamă pentru aprecierea proporționalității unei măsuri de interdicție în temeiul art. 3 din Protocolul nr. 1, a

declarat că trebuia avut în vedere automatismul și generalitatea unei asemenea măsuri și că era esențial să cerceteze dacă „decizia cu privire la interdicție [...] [a fost] luată de o instanță”. De asemenea, Curtea a considerat că o asemenea decizie trebuia motivată în mod corespunzător, precizând că aceasta „[trebuia] să explice motivele pentru care, având în vedere circumstanțele fiecărei cauze, interdicția respectivă er[a] necesară” (*Frodl*, citată anterior, pct. 34-35).

99. Acest raționament reflectă o concepție largă a principiilor stabilite în hotărârea *Hirst*, pe care Marea Cameră nu o împărtășește în întregime. Într-adevăr, hotărârea *Hirst* nu menționează în mod explicit intervenția unei instanțe printre elementele esențiale ce determină proporționalitatea unei măsuri de interdicție a dreptului de vot. Acestea se limitează la generalitatea, automatismul și aplicarea nediferențiată a măsurii respective, în sensul indicat de Curte (*supra*, pct. 85, 86 și 96). Dacă este clar că intervenția unei instanțe este în principiu de natură să asigure proporționalitatea unei restricții a dreptului de vot al unui deținut, o asemenea restricție nu este neapărat automată, generală și nediferențiată numai pentru că nu a fost dispusă de un judecător. Circumstanțele în care interdicția dreptului de vot este pronunțată pot fi indicate în cele din urmă în lege, care poate modula aplicarea măsurii în funcție de unele elemente ca natura sau gravitatea infracțiunii comise.

100. Desigur, în răspunsul său dat unor argumente ale Guvernului britanic, Curtea a arătat că „atunci când pronunță condamnarea, instanțele penale din Anglia și din Țara Galilor nu menționează numai privarea de dreptul de vot” și „că nu se pare, dincolo de faptul că o instanță a considerat adecvată pronunțarea unei pedepse privative de libertate, că există o legătură directă între actele comise de un individ și retragerea dreptului de vot impusă acestuia” [*Hirst (nr. 2)* (MC) citată anterior pct. 77 *in fine*]. Este vorba totuși de unele considerente de ordin general care nu priveau numai situația reclamantului și care, contrar argumentelor rezultate din generalitatea, automatismul și aplicarea nediferențiată a interdicției dreptului de vot, nu sunt reluate la pct. 82 din hotărârea *Hirst* unde sunt enunțate criteriile ce permit aprecierea proporționalității măsurii respective.

101. De altfel, reiese din elementele de drept comparat de care Curtea dispune (*supra*, pct. 45-48) că în privința limitărilor dreptului de vot al persoanelor condamnate, sistemele juridice naționale sunt foarte eterogene, în special în ceea ce privește posibilitatea ca aceste limitări să facă obiectul unei hotărâri judecătorești. Numai nouăsprezece state care au făcut obiectul unui studiu de drept comparat menționat anterior (adică mai puțin de jumătate) nu aduc nicio restricție dreptului de vot al deținuților condamnați. Unsprezece din cele douăzeci și patru de state în care acest drept cunoaște restricții mai mult sau mai puțin severe impun o hotărâre luată de instanța penală în fiecare caz (în plus, cu excepții privind cele mai grave pedepse, ca în Grecia și Luxemburg).

102. Aceste elemente susțin principiul conform căruia fiecare stat rămâne liber să își adopte legislația în domeniu în funcție de „evoluția istorică, diversitatea culturală și gândirea politică pe care trebuie să le cuprindă în propria viziune a democrației” [*Hirst (nr. 2)* (MC) citată anterior, pct. 61]. În special, pentru garantarea drepturilor enunțate la art. 3 din Protocolul nr. 1 [*Hirst (nr. 2)* (MC) citată anterior, pct. 84, și *Greens și M.T.* citată anterior, pct. 113], statele contractante pot decide să încredințeze instanței grija de a aprecia proporționalitatea unei măsuri restrictive a dreptului de vot al deținuților condamnați sau de a introduce în lege dispoziții care să definească circumstanțele în care o asemenea măsură să se aplice. În a doua ipoteză, legislatorul este cel care echilibrează interesele concurente pentru a evita orice interdicție generală, automată și de aplicare nediferențiată. Apoi va fi obligația Curții să evalueze dacă, într-un anumit caz, acest rezultat a fost atins și dacă modul de redactare a legii sau decizia instanței a respectat art. 3 din Protocolul nr. 1.

iii. Cu privire la respectarea în speță a dreptului garantat la art. 3 din Protocolul nr. 1

103. În speță, Curtea observă mai întâi că interdicția definitivă a dreptului de vot impusă reclamantului nu a fost supusă aprecierii instanței de fond. Într-adevăr, interdicția respectivă

nu a fost menționată în hotărârile de condamnare a celui în cauză (supra, pct. 22). De altfel, aceasta a rezultat din interdicția exercitării funcțiilor publice, pedeapsă accesorie prevăzută la art. 29 CP și aplicabilă oricărei persoane condamnate la detențiune pe viață – asemeni reclamantului – sau la o pedeapsă cu închisoarea de cel puțin cinci ani (supra, pct. 21 și 36).

104. Totuși, astfel cum Curtea a subliniat (supra, pct. 97-102), aplicarea unei interdicții a dreptului de vot în lipsa unei hotărâri judecătorești *ad hoc* nu atrage numai încălcarea art. 3 din Protocolul nr. 1. În plus, pe lângă modalitățile de aplicare și în cadrul juridic în care se înscrie, măsura respectivă trebuie să se dovedească disproporționată în raport cu scopurile legitime urmărite, și anume întărirea simțului civic și respectarea statului de drept, precum și buna funcționare și menținerea democrației (supra, pct. 92).

105. În ceea ce privește cadrul juridic în care se înscrie măsura incriminată, trebuie notat că, în sistemul italian, aceasta se aplică persoanelor condamnate pentru anumite infracțiuni bine determinate (de exemplu, infracțiunile ce ating interesele administrației publice – a se vedea, supra, pct. 33) – indiferent de durata pedepsei aplicare – sau unei pedepse privative de libertate a cărei durată este mai mare de pragul stabilit de lege. În această ultimă ipoteză, interdicția are un caracter temporar și se aplică pentru o durată de cinci ani dacă pedeapsa impusă de instanța de fond nu este mai mică de trei ani închisoare. Este, în schimb, definitivă dacă pedeapsa nu este mai mică de cinci ani și în caz de detențiune pe viață (supra, pct. 34 și 36).

106. În opinia Curții, dispozițiile legii italiene care definesc condițiile de aplicare a interdicției dreptului de vot arată că legislatorul a avut grijă să moduleze utilizarea acestei măsuri în funcție de particularitățile fiecărei cauze, având în vedere în special gravitatea infracțiunii comise și conduita condamnatului. Într-adevăr, măsura respectivă nu se aplică decât unor infracțiuni împotriva administrației publice și a administrării justiției și infracțiunilor pe care instanța a considerat că trebuie să le pedepsească cu o pedeapsă foarte severă după ce a ținut seama de criteriile precizate la art. 132 și 133 CP (supra, pct. 37) – printre care este situația personală a condamnatului – precum și circumstanțele atenuante și agravante. Rezultă că interdicția nu se aplică oricărei persoane condamnate la o pedeapsă privativă de libertate, ci numai celor a căror pedeapsă are durata cel puțin egală cu trei ani. Legislatorul italian a modulat și durata măsurii de interdicție în funcție de pedeapsa impusă și deci, indirect, de gravitatea infracțiunii. Într-adevăr, interdicția durează cinci ani pentru pedepsele cu durata cuprinse între trei ani și mai puțin de cinci ani și este definitivă în cazul pedepsei cu o durată egală sau mai mare de cinci ani.

107. În speță, reclamantul a fost condamnat pentru omor, tentativă de omor, rele tratamente aplicate membrilor familiei sale și port de armă fără drept (supra, pct. 13-14). Era vorba de infracțiuni grave, care au făcut Curtea de Apel Roma să pronunțe o condamnare la detențiune pe viață (supra, pct. 19), pedeapsă care a ajuns apoi la treizeci de ani închisoare (supra, pct. 32).

108. În aceste circumstanțe, Curtea nu putea concluziona că interdicția dreptului de vot, astfel cum este prevăzută de dreptul italian, prezintă caracterele de generalitate, automatism și aplicare nediferențiată care, în cauza *Hirst (nr. 2)*, au făcut-o să constate încălcarea art. 3 din Protocolul nr. 1. Într-adevăr, interdicția dreptului de vot nu se aplică în Italia nici infracțiunilor minore, nici infracțiunilor de o anumită gravitate dar care nu merită, din cauza modurilor lor concrete în care au fost comise și a situației personale a vinovatului, impunerea unei pedepse cu închisoarea cu o durată cel puțin egală cu trei ani. Curtea de casație a subliniat acest lucru în mod întemeiat (supra, pct. 28). Rezultă că sunt numeroși deținuți condamnați care și-au păstrat posibilitatea de a vota la alegerile legislative.

109. De asemenea, Curtea nu ar putea minimiza posibilitatea oferită de sistemul juridic italian condamnatului căruia i s-a impus o interdicție definitivă a dreptului de vot de a obține restabilirea acestuia. După trei ani de la ispășirea în întregime a pedepsei, cel în cauză poate în sfârșit să-și obțină reabilitarea cu condiția să fi făcut dovada unei bune conduite efective și constante, ceea ce pune capăt oricărei pedepse accesorii pronunțată împotriva sa (art. 178 și

179 CP – supra, pct. 38). De asemenea, durata efectivă a unei pedepse cu închisoarea poate fi redusă ca urmare a liberării anticipate prevăzută la art. 54 § 1 din Legea nr. 354 din 1975, în temeiul căruia se acordă o reducere a pedepsei de patruzeci și cinci de zile pentru fiecare semestru de pedeapsă ispășit deținuților ce participă la proiectul de readaptare (supra, pct. 39). Această dispoziție permite condamnatului să introducă o cerere de reabilitare în termene mai scurte și, dacă este cazul, să recupereze mai repede dreptul de vot. Având în vedere acest dispozitiv, Curtea consideră că sistemul italian nu suferă de o rigiditate excesivă.

3. Concluzie

110. Având în vedere cele menționate anterior, Curtea consideră că, în circumstanțele acestei cauze, restricțiile aduse dreptului de vot al reclamantului sunt compatibile cu grija de a nu împiedica „libera exprimare a poporului cu privire la alegerea corpului legislativ” și de a menține „integritatea și eficiența unei proceduri electorale care să vizeze determinarea voinței poporului prin intermediul votului universal” [*Hirst (nr. 2) (MC)*, citată anterior, pct. 62]. Marja de apreciere recunoscută Guvernului pârât în acest domeniu nu a fost, așadar, depășită.

Prin urmare, nu a fost încălcat art. 3 din Protocolul nr. 1.

Pentru aceste motive, Curtea

Hotărăște, cu șaisprezece voturi la unu, că nu a fost încălcat art. 3 din Protocolul nr. 1 la convenție.

Redactată în limbile franceză și engleză, apoi pronunțată în ședință publică la Palatul Drepturilor Omului de la Strasbourg, la 22 mai 2012.

Erik Fribergh
Grefier

Nicolas Bratza
Președinte

În conformitate cu art. 45 § 2 din convenție și cu art. 74 § 2 din regulament, se anexează la prezenta hotărâre un rezumat al opiniei separate a judecătorului Björgvinsson.

N.B.
E.F.

OPINIA SEPARATĂ A JUDECĂTORULUI DAVID THOR BJÖRGVINSSON

(Traducere)

Aprob constatarea încălcării de către cameră în hotărârea din 18 ianuarie 2011 care, în opinia mea, constituie o consecință prudentă și logică a hotărârii pronunțate de Marea Cameră în cauza *Hirst*. Astfel am votat împotriva constatării încălcării din speță.

Țin să fac următoarele observații în susținerea opiniei mele.

În contextul acestei cauze, art. 3 din Protocolul nr. 1 are două componente importante. Una privește organizarea sistemului electoral într-o anumită țară, adică votul, decupajul electoral, numărul reprezentanților pentru fiecare circumscripție etc. Cealaltă privește dreptul fiecăruia de a participa la alegerile legislative. În ceea ce privește prima componentă, statele contractante se bucură, așa cum trebuie, de o putere discreționară – sau de o marjă de apreciere – extinsă în alegerea votului și amenajarea sistemului electoral în general. Totuși, în ceea ce privește a doua componentă, care atinge direct dreptul fiecăruia de a participa la procesul electoral, marja statului este chiar mai strânsă. Astfel, necesitatea oricărei restricții a dreptului cetățenilor unei societăți democratice de a vota pentru a alege legislatorul trebuie supusă controlului strict al Curții.

La pct. 90 din hotărâre menționat anterior este indicat că interdicția dreptului de vot impune unei persoane condamnate ce ispășește o pedeapsă cu închisoarea poate viza scopurile legitime care sunt prevenirea criminalității și întărirea simțului civic, precum și respectarea statului de drept. În plus, se precizează la punctul următor că o asemenea interdicție urmărește obiectivul legitim al bunei funcționări și mențineri a democrației.

În privința primului dintre aceste scopuri, interzicerea dreptului de vot a unui condamnat se poate justifica într-un anumit sens ca și măsură penală concomitentă unor infracțiuni precise și, în principiu, la fel ca orice altă pedeapsă, poate avea o finalitate preventivă. Putem considera acesta un scop legitim. Cu toate acestea, dacă interdicția trebuie înțeleasă ca fiind o formă de pedeapsă, trebuie respectate anumite condiții privind soliditatea și claritatea temeiului juridic pe care se întemeiază măsura și pe care instanța o pronunță în fiecare caz, ca atunci când aplică orice altă formă de pedeapsă penală. Sub acest unghi penal, trebuie evitat orice tip de interdicție automată a dreptului de vot din cauza unei condamnări penale fără nici cea mai mică examinare a cazului individual.

Al doilea scop evocat, și anume faptul că restricțiile pot contribui la buna funcționare și la menținerea democrației, este mult mai problematic în opinia mea. Desigur, acest scop este în sine legitim. Dar nu cred că privarea de dreptul de vot a unei porțiuni din întreaga populație – ceea ce este consecința manifestă a legislației italiene respective – contribuie la buna funcționare și la menținerea democrației. În opinia mea, este la fel de probabil că legislația respectivă are exact efectul opus. Dacă recunosc că buna funcționare și menținerea democrației este în mod clar un scop legitim, nu văd cum această legislație poate contribui. În schimb, prin lăsarea deținuților să voteze și acceptarea dreptului lor de vot se poate realiza mult mai probabil acest scop important.

Motivul principal pentru care mă îndepărtez de majoritatea este pur și simplu că, în ochii mei, poziția adoptată în această hotărâre este incompatibilă cu concluziile Curții din hotărârea *Hirst*.

Aș sublinia mai întâi că situația concretă a reclamantilor în cauza *Hirst* și în speță este exact aceeași: amândoi ispășesc pedepse foarte lungi cu închisoarea, unul pentru omucidere, celălalt pentru omor. Deși textele legale în baza cărora au fost privați de dreptul de vot diferă în anumite privințe, efectele pentru fiecare dintre ei sunt aceleași, prin aceea că prin condamnarea lor la detențiune pe viață au pierdut automat acest drept. Din acest motiv, unele argumente deosebit de solide trebuie avansate pentru a explica de ce unul a fost considerat victima unei încălcări a art. 3 din Protocolul nr. 1 din cauza unei asemenea privări dar nu și celălalt .

Iată principalele elemente pe care se întemeiază constatarea încălcării în hotărârea *Hirst*:

- Atunci când au condamnat reclamantul, instanțele penale din Anglia și din Țara Galilor nu au menționat deloc privarea de dreptul de vot și nu părea, dincolo de faptul că o instanță a considerat adecvată pronunțarea unei pedepse privative de libertate, să existe o legătură directă între actele comise de un individ și retragerea dreptului de vot impusă acestuia (*Hirst*, pct. 77).

- S-a considerat că legislația britanică relevantă era un instrument nenuanțat, care priva de dreptul de vot, garantat de convenție, un număr mare de persoane, și asta în mod nediferențiat, că această legislație impunea o restricție globală tuturor deținuților condamnați care își ispășeau pedeapsa și se aplica automat acestora, indiferent de durata pedepsei lor, de natura sau gravitatea infracțiunii pe care au comis-o și de situația lor personală (*Hirst*, pct. 82).

- Nimic nu arăta că Parlamentul britanic ar fi căutat vreodată să cântărească diversele interese sau să aprecieze proporționalitatea unei interdicții totale de a vota care să vizeze deținuții condamnați (*Hirst*, pct. 79). Instanța nu a mai încercat să aprecieze proporționalitatea măsurii ca atare (*Hirst*, pct. 80).

Toate aceste elemente, cu câteva mici rezerve explicate în continuare, sunt la fel de valabile în speță și ar trebui să conducă la aceeași constatare a încălcării.

În ceea ce privește primul element, pct. 100 din această hotărâre îl prevede văzând în el un considerent de ordine generală care nu privește situația deosebită a reclamantului și precizează, pentru a susține această concluzie, că acest element nu a fost reluat la pct. 82 din hotărârea *Hirst*, unde sunt recapitulate criteriile principale.

Iată un raționament foarte puțin convingător și satisfăcător deoarece celelalte elemente determinate enumerate anterior pe care se întemeiază constatarea încălcării din hotărârea *Hirst* nu se mai referă la situația reclamantului, ci țin mai degrabă de generalitatea legislației și de efectul automat global asupra unui număr mare de persoane, printre care și reclamantul din această cauză, decât de efectul său concret asupra acestuia din urmă. Faptul că, în recapitulativul argumentelor, la pct. 82 din hotărârea *Hirst* Curtea nu reia acest element nu aduce atingere, în opinia mea, relevanței și importanței sale în ceea ce privește constatarea unei încălcări. Se cuvine să se noteze în această privință că, atunci când au condamnat reclamantul în cazul de față, instanțele italiene nu au evocat nicăieri în mod expres interdicția

acestui de a vota și nu pare, dincolo de faptul că o instanță a considerat adecvată pronunțarea unei pedepse cu închisoarea, că exista o legătură directă între faptele acestei cauze și retragerea dreptului de vot al autorului lor.

În ceea ce privește cel de-al doilea element, legislația italiană, asemeni legislației Regatului Unit, este un instrument nenuanțat, care lipsește de dreptul de vot, garantat de convenție, un număr mare de persoane, și asta în mod nediferențiat și, într-o largă măsură, indiferent de infracțiunea pe care au comis-o, de durata pedepsei lor și de situația lor personală. În această privință, trebuie să recapitulăm diferențele care opun legislația celor două state. Art. 3 din legea britanică din 1983 privind reprezentarea poporului prevede că orice persoană condamnată este, în timpul încarcerării sale într-un penitenciar, incapabilă din punct de vedere legal să voteze la orice alegere parlamentară sau locală. Nu pot fi private de dreptul lor de vot persoanele încarcerate din cauza subminării autorității justiției [art. 3 § 2 lit. a)], nici cele doar încarcerate deoarece, de exemplu, nu au plătit o amendă [art. 3 § 2 lit. c)] (*Hirst*, pct. 21 și 23). De asemenea, în temeiul acestui text, interdicția este ridicată imediat ce deținutul este eliberat (*Hirst*, pct. 51). În Italia, art. 2 din Decretul nr. 223 din 1967 privează de dreptul de vot orice persoană condamnată la o pedeapsă de interdicție a exercitării funcțiilor publice. În consecință, persoanele condamnate la o pedeapsă cu închisoarea mai mică de trei ani continuă să se bucure de acest drept, cele condamnate la pedepse cuprinse între trei și cinci ani de închisoare îl pierd pentru o durată de cinci ani și, în sfârșit, cele condamnate la o pedeapsă cu o durată mai mare îl pierd definitiv. Astfel, în sistemul italian, pierderea dreptului de vot este concomitentă cu interdicția exercitării funcțiilor publice.

Diferența principală între cele două legislații este că cea a Italiei nu privează de dreptul de vot decât persoanele condamnate la cel puțin trei ani de închisoare, în vreme ce legislația Regatului Unit privează orice persoană condamnată la o pedeapsă cu închisoarea pe perioada șederii sale în închisoare. Dacă, din acest motiv, poate părea mai indulgentă decât legislația britanică, legislația italiană este mai strictă pentru că privează deținutul de dreptul de vot și după terminarea ispășirii pedepsei cu închisoarea și, pentru un număr mare de deținuți, chiar pentru totdeauna. Iată de ce consider, spre deosebire de majoritatea, că aceste diferențe nu sunt suficiente pentru a justifica o concluzie diferită. În realitate, legislația italiană este la fel de puțin nuanțată ca și legislația britanică, indiferent de motivele oarecum diferite. Posibilitatea ca un fost deținut, oferită la art. 178 și 179 din Codul penal italian, să ceară reabilitarea la trei ani de la data la care pedeapsa principală a fost executată nu schimbă nimic. Mai mult, este irelevant, în opinia mea, faptul că, în dreptul italian, privarea de dreptul de vot apare ulterior interdicției de exercitare a unei funcții publice. Rezultatul rămâne același: pierderea automată a dreptului de vot din cauza unei condamnări la o pedeapsă cu închisoarea. De altfel, nu există neapărat o legătură între dreptul unei persoane de a exercita o funcție publică și dreptul său de vot la alegerile legislative.

Cât despre al treilea element, este la fel de valabil în speță. Nici legislatorul, nici instanța nu au realizat în speță o examinare suficientă, sub unghiul proporționalității, al justificării privării de dreptul de vot pentru toți deținutul din Italia după perioada ispășirii pedepsei lor cu închisoarea, definitiv pentru un număr mare dintre ei, în urma unei interdicții de exercitare a funcțiilor publice.

În concluzie, consider că distincția făcută în această hotărâre între aceste două cauze pentru justificarea concluziilor diferite nu este satisfăcătoare. Hotărârea face o interpretare foarte restrictivă a hotărârii *Hirst* și, în realitate, se îndepărtează de raționamentul principal al

acesteia. Din nefericire, hotărârea din prezenta cauză a retras hotărârii *Hirst* gradul său de cuprindere ca și jurisprudență care apără în principiu dreptul de vot al deținuților din Europa.